

TÜRKİYE EKONOMİSİ

2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Türkiye ekonomisinin 1999 yılı ekonomik performansı incelendiğinde 1998 Haziran ayı sonunda IMF ile imzalanan Yakın İzleme Anlaşmasının, 2000 yılı başında IMF ile uygulamaya konulan Stand-by Programı'na kadar köprü görevini üstlendiği anlaşılmaktadır.

IMF, 1999 yılının ilk dört ayında Türkiye'nin ekonomik gelişmesini olumlu değerlendirmiş ve Türkiye ile Stand-by Anlaşması yapılması talebini de olumlu karşılamıştır. Bu bölümde 2000'li yılların ekonomik göstergeleri incelenecek, 2000-2002 Dönemi Stand-by Programı'nın Türkiye Ekonomisi Hedeflerine değinilecektir

2000-2002 Dönemi Stand-by Programı'nın Hedefleri-Politikaları

Haziran 1999'da "4.Madde Olağan Konsültasyon Görüşmeleri " için Türkiye'ye gelen IMF heyeti ile Türk yetkililer arasında yapılan görüşmeler sonucunda Fon destekli bir ekonomik programın çerçevesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. 1999 yılının ilk dört ayında Türkiye'nin ekonomik gelişmesini olumlu bulduğunu açıklayan IMF, Türkiye'nin Stand-by Anlaşması yapılması talebini olumlu karşılamıştır.

Kasım ayı içinde IMF ile Niyet Mektubu taslağı üzerinde yapılan görüşmelerin ardından, 2000-2002 yıllarını kapsayacak üç yıllık bir stand-by anlaşması yapılması kararlaştırılmıştır.

Hükümetin IMF'ye sunduğu ve kabul gördüğü Niyet Mektubu'na göre özellikle;

- Merkez Bankası tarafından açıklanan "para ve kur politikaları"na sıkı sıkıya uyulması,
- kamu harcamalarının kısılması,
- özelleştirmeye hız verilmesi,
- kamu mali kesimindeki yapısal reformlar kapsamında, öncelikle tarım, sosyal güvenlik, kamu mali yönetimi ve şeffaflık, vergi politikaları ve idaresi, bankacılık reformlarının gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Bu gelişmeler uluslararası kredi derecelendirme (rating) kuruluşları üzerinde olumlu etkide bulunmuştur. Bu kuruluşlardan biri olan Moody's Kasım ayı sonunda Türkiye'nin kredi notunu değiştirmezken, ekonomik görünümünü "durağan" dan "olumlu" ya dönüştürmüştür. Daha sonra Standard&Poor's da Türkiye'nin "durağan" olan uzun vadeli kredi notu görünümünü "olumlu" ya çevirmiştir. Türkiye'nin "B" olan döviz cinsinden kısa ve uzun vadeli kredi notlarını değiştirmeyerek, aynı şekilde teyit etmiştir.

20 Aralık'ta stand-by çerçevesinde IMF'nin mali desteğinin boyutu da belirginleşmiştir. IMF'den gelecek kredi tutarı (500 milyon Dolar'lık deprem yardımı hariç), 4 milyar Dolar (2.892 milyon SDR) olarak belirlenmiştir. Üçer aylık dilimlerle Türkiye'ye verilecek IMF kredisinin üçer aylık dilimlerle gelmesi öngörülmüştür. Ayrıca IMF tarafından, ilk etapta acil olarak 300 milyon Dolar (221.7 milyon SDR)'in verilmesi uygun görülmüştür.

Uzun süren görüşmelerin ardından Stand-by Anlaşması, 22 Aralık 1999'da IMF tarafından onaylanmıştır.

2000-2002 dönemini kapsayan Stand-by Anlaşması'nın temel amacı şu şekilde belirginleşmiştir:

- Tüketici enflasyonunu 2000 yılı sonunda %25'e, 2001 yılı sonunda %12'ye ve 2002 yılında %7'ye çekmek.

- Reel faiz oranlarını makul seviyelere indirmek.

- Ekonominin büyüme potansiyelini arttırmak.

- Ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını sağlamak.

Türkiye'de uzun bir süredir devam eden enflasyon beklentisini kırmayı hedefleyen Program'ın işleyişinde temel unsurlar ise şunlar olmuştur:

- Birinci temel unsur: Sıkı bir maliye politikası uygulamasıyla faiz dışı bütçe fazlasının arttırılması, yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması.

- İkinci temel unsur: Enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası.

- Üçüncü temel unsur: İlk iki unsurun enflasyon ve reel faizlerin düşürülmesine yapacağı katkıyı desteklemek ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış sağlamak için enflasyonun geriletilmesine kilitlenmiş para ve döviz kuru politikası.

Program kapsamında uygulanması öngörülen ekonomik politikalar şu şekilde belirginleşmiştir:

Para ve Döviz Kuru Politikası

Programın enflasyonu aşağılara çekme hedefine odaklanmış para ve döviz kuru politikası öngörülerine göre:

- Döviz Kuru Politikası

Program kapsamında Merkez Bankası'nın uygulayacağı döviz kuru politikasının özellikleri; döviz kuru sepetinin bir yıllık süre kapsamında günlük açıklanması ve kur sepetinin 1 ABD Doları + 0.77 EURO olarak sürdürülmesi şeklinde belirginleşmiştir. Kur politikasını sadece enflasyon hedefine göre uygulayacak olan Merkez Bankası'nın Program süresince iki farklı kur rejimi izlemesi; "Enflasyon Hedefine Yönelik Kur Sepeti Rejimi"nin Ocak 2000 - Haziran 2001 döneminde, "Kademeli Olarak Genişleyen BandRejimi"nin ise, Temmuz 2001 - Aralık 2002 döneminde ortaya konulması öngörülmüştür.

Merkez Bankası 2000 yılı Ocak - Aralık dönemini kapsayan 12 ayda, %20 TEFE yıl sonu artış hedefi ile uyumlu olarak, yıllık bazda döviz kuru sepetinin artış oranının %20 olacağı taahhüdünü vermiştir. Ayrıca her üç ayın sonunda, ilave üç aylık dönemdeki kur sepeti artış oranı da hedeflenen enflasyona göre açıklanacaktır.

Tablo 1: Döviz Kuru Sepeti (1 \$ + 0.77 EURO) Artış Oranı (%) (Ocak 2000- Aralık 2000)

Dönem	Aylık	Kümülatif	Günlük
Ocak	2,1	2.100	0.067
Şubat	2,1	4.244	0.072
Mart	2,1	6.433	0.067
Nisan	1,7	8.243	0.056
Mayıs	1,7	10.083	0.054
Haziran	1,7	11.954	0.056
Temmuz	1,3	13.410	0.042
Ağustos	1,3	14.884	0.042
Eylül	1,3	16.377	0.043
Ekim	1,0	17.541	0.032
Kasım	1,0	18.717	0.033
Aralık	1,0	19.904	0.032

Kaynak:(www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/paraprog2/baskanmat5y.html,14.12.1999)

Döviz kuru sepetinin 2000 yılının ilk üç ayında %2,1 , ikinci üç ayında %1,7 , üçüncü üç ayında %1,3 ve son üç ayında %1,0 artış göstermesi (Tablo 1) ; ikinci 18 aylık dönemde kademeli band uygulamasında aralığın toplam genişliğinin kademeli olarak artması öngörülmüştür. 1 Temmuz 2001’den 31 Aralık 2001’e kadar %7,5’e, 30 Haziran 2002’ye kadar %15’e, 31 Aralık 2002’ye kadar %22,5’e yükseltilecek olan döviz kurunun, band içindeki hareketlerine Merkez Bankası’nın müdahalesi olmayacaktır.

- Para Politikası

Yakın İzleme Anlaşması’nda olduğu gibi, uygulanacak para ve döviz kuru politikasının Merkez Bankası bilançosundaki temel büyüklükler kapsamında izlenmesinin devamı kabul görmüştür.

Net İç Varlıklar kalemine getirilen tavan limitine ilave olarak, Net Uluslararası Rezervler kalemi de rezervlerin düşebileceği en düşük seviye ile sınırlandırılarak, Merkez Bankası bilançosu ve para politikası biçimlendirilmiştir. Net İç Varlıklar’ın tanımı Yakın İzleme Anlaşması ile aynı iken, Net Dış Varlıklar farklı olarak “bankaların döviz mevduatları” düşürülerek hesaplanmıştır. Net Uluslararası Rezervler ise bir bakıma Merkez Bankası’nın Net Döviz Rezervi’ni göstermektedir.

Stand-by Programı’nda Net Uluslararası Rezervler, 2000 yılının ilk yarısına kadar “performans kriteri”, sonrasında “gösterge hedef” olarak kabul edilmiştir. Net İç Varlıklar ise, 2000 yılı süresince “performans kriteri” olarak öngörülmüştür.

Döviz kuru politikasının Merkez Bankası likidite politikası üzerindeki yansıması, Merkez Bankası’nın önceden açıklanan fiyatlarla (18 aylık dönem süresince) kendisine getirilecek tüm

döviz kurunu satın alması şeklinde gerçekleşecektir. Bu politikayla Net İç Varlıklar değişkenini kısıtlayarak (alacağı maksimum değer-1.2 katrilyon TL), dalgalanmayı azaltmak hedeflenmiştir.

Dönem boyunca Net İç Varlıklar'ın öngörülen maksimum değeri merkez alan ve bir önceki ayın sonundaki para tabanı büyüklüğünün (+ / -) %5 'inin belirlediği paralel bir band içinde dalgalanması sağlanacaktır. Böylece faizlerin ani ve aşırı dalgalanmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu uygulamayla, döviz girişlerinin arttığı dönemlerde uygulanan Türk Lirası likiditeyi sterilize ederek, net iç varlıkları azaltma politikasına da son verilmiştir.

1 Temmuz 2001'den itibaren geçilecek olan döviz kuru bandı rejimiyle, net iç varlıklar politikasına daha geniş bir esneklik tanınacaktır. Bunun sonucunda, para politikasının faizler üzerindeki etkisinin artması ve enflasyon hedefine ulaşma gücünün pekişmesi beklenmektedir.

Ayrıca, Merkez Bankası'nın açık piyasa işlemleri stratejisinin kamu mevduat veya kredilerindeki değişimleri telafi etmeye yönelik olması; Merkez Bankası'nın Interbank'ta taraf olduğu işlemleri azaltmaya yönelik bir strateji uygulaması; mevduat munzam karşılık oranlarının %8'den %6'ya indirilerek, aradaki farkın haftalık bazda disponibilibite olarak tutulması öngörülmüştür.

Bununla birlikte Merkez Bankası, Türk Lirası işlemleri karşılığı verdiği likiditeyi azaltırken, bankalara dövizle likidite sağlama konusunda mutlak garanti vermiştir.

Maliye Politikası

Stand-by Programı'nın temel hedefi; kamu kesiminde bütçe disiplininin sağlanması ve reel faizlerdeki düşüşle birlikte kalıcı bir faiz dışı fazlaya ulaşılması olarak belirlenmiştir. Program, faiz dışı fazla ile birlikte reel faizlerde de önemli bir azalışı öngörmüştür.

Tablo 2: Stand-by Programı'nın 2000 Yılı Maliye Politikası Hedefleri

Konsolide Kamu Sektörü Temel Dengesi*/GSMH (%)	3,7
Konsolide Bütçe Temel Dengesi/GSMH	
- Deprem Harcamaları Dahil (%)	3,9
- Deprem Harcamaları Hariç (%)	5,4
Konsolide Bütçe Dengesi/GSMH (%)	-12,6
Konsolide Kamu Borçları/GSMH (%)	58,0
Nakit İç Borç/GSMH (%)	27,0

GSMH'nin %1.5'i olarak tahmin edilen Deprem Harcamaları Hariç.

Türkiye'de yaşanan yüksek reel faizler, temelde kamu açıklarının kontrol altına alınamamasından kaynaklanmıştır. Reel faizler de kamu finansman dengesini gittikçe bozmuştur. Bu kısır döngü kamunun toplam borcunu hızla arttırmakla birlikte, kamu mali yönetimini de zorlaştırmıştır.

Program'ın en önemli üç unsurundan birini, sıkı maliye politikası uygulaması oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, kamu açıklarını hızlı ve kalıcı olarak ortadan kaldıracak önlemlerin alınması, Programın temel taşlarından biri olmuştur. Program vergi uygulamaları yoluyla gelirlerin artırılması ve harcamaların kısılmasının yanı sıra, 2000 yılı özelleştirme uygulamalarıyla ve 1999'da uygulamaya konulan yapısal reformların kesintisiz devam ettirilmesiyle, kamu finansmanında kalıcı bir iyileşmeyi hedeflemektedir.

2000 yılı bütçe programında temel amaç, 1999 yılında GSMH'nin %-2.8'i olan kamu sektörü temel fazlasını, GSMH'nin yaklaşık %1,5'i olarak tahmin edilen deprem harcamaları hariç, 2000 yılında GSMH'nin %3,7'sine yükseltmek olarak belirlenmiştir. Kamu sektörü temel fazlası; konsolide bütçeyi, bütçe dışı fonları, yerel yönetimleri, finans sektörü dışında faaliyet gösteren kamu teşebbüslerini, Merkez Bankası'nı ve kamu bankalarının görev zararlarını kapsamaktadır.

2000 yılı için hedef alınan temel büyüklükler göz önünde tutularak, 2000 yılı bütçesi, faiz hariç GSMH'nin %5,4'ü oranında fazla verecek şekilde bağlanmıştır. Bu hedefe ulaşılması İstikrar Programı'nın bir gereği olarak görülmüştür.

47 katrilyon TL'yi bulan bütçe giderlerinin 10 katrilyon TL'si personel giderlerine, 3 katrilyon 850 trilyon TL'si diğer cari giderlere ve 2 katrilyon 352 trilyon TL'si yatırımlara ayrılmıştır. Yeterli ödeneği olmayan yatırım projelerinin başlatılmasına 2000 yılında da izin verilmeyeceği; ancak yatırımlar için bütçe kaynaklarına ek olarak bütçe dışı imkanların da kullanılacağı belirtilmiştir.

Bununla birlikte, bütçe giderlerinin 30 katrilyon 766 trilyon TL'si transfer harcamalarına ayrılmıştır. Transfer ödenekleri içinde faiz giderlerinin payı ise 21 katrilyon 133 trilyon TL'yi bulmuştur.

Ayrıca, 2000 yılı bütçe uygulamalarında gelirler kadar giderlerinde üzerinde durulacağı ve kamu harcamalarında etkinliğin yanında şeffaflığa da özen gösterileceği belirtilmiştir.

2000 yılı bütçe hedeflerinin tutturulmasının da bir dizi "performans kriteri" ve "endikatif hedefler*" aracılığıyla izlenmesi öngörülmüştür. Buna göre;

- Konsolide kamu sektörü temel fazlası için özelleştirme gelirleri hariç üçer aylık performans kriterleri belirlenecektir. Yıl sonu için taban 4.500 trilyon TL olacaktır.

- Temel fazla için özelleştirme gelirlerinin üçer aylık endikatif hedeflerini de içeren ayrı bir yıllık performans kriteri belirlenecektir.

- Özelleştirme gelirleri hariç, konsolide kamu sektörünün genel açığı için endikatif bir tavan belirlenecektir. Böylece faiz ödemeleri de izlenecektir.

26 Kasım 1999'da TBMM'de onaylanan Ek Vergi Yasası (4481 Sayılı Yasa) ile bütçe hedeflerine ulaşmanın daha kolay olacağı beklenmektedir. Deprem Vergileri olarak da bilinen vergi paketi;

- Ek gelir ve kurumlar vergisi ödemelerinden,
- Ek yıllık motorlu taşıtlar vergisi ödemelerinden,
- Ek emlak vergisi ödemelerinden,

-Cep telefonu konuşmalarından alınacak ek vergiden,

-İMKB, SPK, RTÜK gibi kurulların yaratacakları gelir fazlalarından yapılan aktarımlardan alınacak ek vergiden oluşmaktadır.

Ayrıca, dolaylı vergilere ilişkin olarak %15 olan KDV oranının %2 puan oranında arttırılması; gayrimenkul sermaye iratları ve serbest meslek kazançları üzerine uygulanan stopajın %15'ten %20'ye çıkarılması; faiz-repo gelirlerine uygulanan stopaj oranının %2 puan arttırılması; ücret-maaş geliri olanların vergi dilimleri ve özel istisna miktarlarının artışının hedeflenen enflasyon oranıyla sınırlandırılması diğer uygulamalar olmuştur.

▪ Yapısal Politikalar

Program'da Yapısal Reformların yapılma nedeni;

-2000 yılında yapılan mali düzenlemelerin orta vadede de devamlılığını sağlamak,

-Kamu sektörü borçlanmalarındaki faiz ödemeleri sıkıntısını azaltmak,

-Ekonomik etkinliği ve şeffaflığı geliştirmek,

-Kamu sektörü borçlanma gereğini azaltmak olarak belirtilmiştir.

-Özelleştirme

Türkiye'de özelleştirme uygulamalarının başlangıcından 1999 yılı Eylül ayı sonuna kadar, GSM lisans satışından sağlanan 1 milyar Dolar ile birlikte toplam 5.6 milyar Dolar'lık özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Özelleştirme kapsamına alınan kuruluş sayısı 1985'ten bu yana 213'e ulaşmış, 76 kuruluşun özelleştirme işlemleri ise devam etmektedir. 1998 yılında gerçekleştirilen özelleştirme işlemleri sonunda ise 761.128.813 Dolar'lık gelir elde edilmiştir.

Programda sıkı bütçe politikası ve yapısal reformlara ilave olarak 2000 yılı özelleştirme uygulamaları, reel faizlerin düşürülmesi ve iç borç stokunun azaltılması sürecine katkıda bulunacak önemli bir unsur olarak görülmüştür.

IMF'ye sunulan Niyet Mektubu'nda 2000 yılı özelleştirme programıyla 7.6 milyar Dolar (nakit) gelir elde edileceğinin planlandığı belirtilmiştir. Bu gelirin;

- Ek bir GSM lisansı Türk Telekom'a verilmek üzere GSM lisanslarının (GSM satışları 2000 yılı ilk üç ayında gerçekleştirilecek) ve Türk Telekom'un %20'sinin bir stratejik yatırımcıya satışından,

-Elektrik dağıtımı ve enerji santrallerinin işletme haklarının devrinden,

-ASİL ÇELİK, TURBAN, SÜMER HOLDİNG, TAKSAN, TÜMOSAN, TDİ LİMAN, ATAKÖY GR., SİGORTALAR, İGSAŞ, SEKA, EBAŞ, KBİ, TRABZON LİMANI, TZDK, İŞTİRAKLER, ERDEMİR olarak belirlenen şirketlerin Özelleştirme İdaresi tarafından satışından sağlanması öngörülmüştür.

2001 yılında 6 milyar Dolar (GSMH'nin %2,75'i) daha özelleştirme geliri elde etmek için, özelleştirilecek bir grup şirketin tespit edilmesi planlanmıştır. 2002 yılı için özelleştirme geliri ise 4 milyar Dolar dolayında beklenmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Türkiye'nin Özelleştirme Hedefleri

	2000	2001	2002
Özelleştirme (Milyar Dolar)	7,6	6	4
Özelleştirme Gelirleri / GSMH (En az %)	3,5	3,25	2

- Tarım Reformu

Yakın İzleme Programı'nda kamu kesimi ücretlerinde olduğu gibi tarımsal destekleme fiyatlarının geçmiş enflasyona göre değil, hedeflenen enflasyona göre arttırılması benimsenmiştir. Bu doğrultuda tarımsal destekleme fiyatları, genel olarak hedeflenen ortalama enflasyon oranına göre arttırılmıştır.

Stand-by Anlaşması'yla, mevcut tarım politikamızın IMF'nin önerileri ve Avrupa Birliği (AB) normları çerçevesinde yapılacak tarım reformuyla değiştirilmesi öngörülmüştür.

Türkiye'de tarım politikaları; destekleme alımları, girdi destekleri, zırai kredi faiz sübvansiyonları, doğal afet ödemeleri, süt teşvik primi ödemeleri, destekleme primleri ve ekim alanlarının sınırlandırılması olarak uygulanmakta ve araştırma, eğitim, yayım ve denetim gibi kamu hizmetleri, tarımsal alt yapı yatırımları, yatırım teşvikleri, ihracat iadesi ödemeleri ve ithalat harcamaları gibi araçlarla sürdürülmektedir. Mevcut politikaların en önemlilerinden biri olan destekleme alımları; üretimin piyasa sinyallerine uygun olarak gelişimini engellediği, üretici gelirlerinde istikrarsızlık ve gelir dağılımını bozucu etkiler yarattığı, bazı ürünlerde iç ve dış piyasalarda değerlendirilmesi zor stok birikimlerine yol açtığı yönünde eleştirilmektedir. Destekleme konusunda temel eleştiri ise, desteklemenin siyasi menfaatlere göre yapılması olmuştur.

Türkiye'de bugüne kadarki uygulamalarda, destekleme sistemi içinde "taban fiyat" öne çıkmakta ve ayrıca girdiler için destek verilmektedir. 2000 yılı bütçesinin çeşitli kalemlerinde yer alan ödeneklerle birlikte, tarımsal desteklemeye ayrılan kaynaklar 1 katrilyon TL'ye ulaşmaktadır.

1963 yılında şimdiki AB ülkeleri ile imzalanan Ortaklık Anlaşması ve uygulama esaslarını düzenleyen Katma Protokol, Gümrük Birliği Anlaşması'ndan farklı olarak tarım ürünlerini de kapsamıştır. Bu anlaşma ile Türkiye 22 yıllık süresinin sonunda Ortak Tarım Politikası'na uymayı ve tarım ürünlerinin serbest dolaşımını taahhüt etmiştir. Çeşitli sebeplerle bu ortaklık gerçekleşmemiş; ancak Türkiye ve AB arasında tarım konusunda tercihli ticaret olarak yürüyen bir ilişki kurulmuştur. Tarım ürünlerinin Gümrük Birliği kapsamına girmesi için, sadece vergilerin sıfırlanması yeterli olmayacaktır. Destekleme sistemi gibi konularda AB Ortak Tarım Politikası'na uyumlu bir altyapı kurulması ile ortaklık gerçekleşebilecektir.

AB çiftçi gelirlerini arzu edilen düzeyde tutmak için, iki temel mekanizmayla desteklemeye yönelmiştir. Bunlar;

- İthal edilen ürünlerin Birlik içi piyasalarda oluşması amaçlanan "hedef fiyat (üretici için arzu edilen gelir seviyesini gösteren fiyat)" düzeyinin altındaki fiyatlarla satılmasına izin verilmemekte,

- Piyasa fiyatları müdahale fiyatlarının altına düşme eğilimi gösterirse, piyasadaki fazlalık ürün satın alınmaktadır.

Stand-by anlaşmasıyla tarımda destekleme alımları ve kredi sübvansiyonlarının tedrici olarak kaldırılması ve doğrudan destekleme sistemine geçilmesi öngörülmüştür.

Doğrudan destek sistemi tam olarak uygulamaya konulamazsa; buna yönelik olarak 2000 hasat yılı için yapılacak bir pilot programın sonuçlarına göre, 2001 yılında doğrudan gelir desteğinin tüm ülke genelinde uygulanması benimsenmiştir. Bununla birlikte, hububat destekleme fiyatlarının, bu ürünlerde tahmin edilen dünya piyasa fiyatlarının %35'inden fazla olmayacak şekilde belirlenmesi ve 2001 yılında bu farkın daha da azaltılması; ancak destekleme fiyatlarının ton başına 150 Dolar'dan daha az olmaması, gübre ve diğer girdi sübvansiyonlarının 2000 ve 2001'de nominal olarak sabit tutulması kararlaştırılmıştır.

Hükümet adına Tarım Satış Kooperatifleri ve bunların kurduğu Birlikler tarafından yürütülen sınıai tarımsal ürünlere ilişkin destekleme alımlarında, Birliklere tam muhtariyet sağlayan taslak kanunun 2000 yılı Mart ayına kadar TBMM'den geçirilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Ziraat ve Halk Bankaları tarafından verilen sübvansiyonlu kredi miktarlarındaki artışın 2000 yılında %55'i geçmemesi, gübre ve diğer girdi sübvansiyonlarının 2000 ve 2001'de nominal olarak sabit tutulması hedeflenmiştir.

- Kamu Mali Kesimi Reformu

Kamu mali yönetimi için, bütçenin hazırlanmasını, uygulanmasını ve kontrolünü güçlendirici, şeffaflığı ve güvenebilirliği artırıcı değişiklikler öngörülmüştür.

Bu değişiklikler kapsamında 61 bütçe içi fondan 20'sinin Şubat 2000'e kadar tasfiye edilmesi, kalan fonların 2001 yılının ilk yarısında kaldırılması planlanmıştır. Bütçe dışı fonların çok önemli bir bölümünün ise Haziran 2000'e kadar tasfiyesi benimsenmiştir.

Kamu mali yönetiminin iyileştirilmesi yönünde ilk adım 2000 yılı bütçesine, kamu bankalarının kredi sübvansiyon maliyetlerinin katılması olarak atılmıştır. Ayrıca 2000 yılı sonuna kadar hükümetin, devlet garantilerini kamu hesaplarına kaydedecek bir sistemi kurması ve 2001 bütçesinde yeni garantilerin verilmesi üzerine açık limitler getirmesi öngörülmüştür.

- Vergi Politikası-İdaresi

Etkin ve adaletli bir vergi sistemine ulaşmak için vergi sistemini revize edici uygulamalar çerçevesinde;

-İç yatırımı ve yabancı sermayeyi teşvik edici araç olarak, net ve basit yasa ve diğer mevzuatlarla desteklenmiş geniş tabanlı, düşük ve tahmin edilebilir marjinal vergi oranları üzerine kurulu bir vergi sisteminin uygulanması,

-Başta tam otomasyon olmak üzere vergi idaresi sistemine ilişkin projelerin devreye sokulması,

-Gelecekte yeni bir vergi affının çıkartılmaması,

-Gecikmiş vergi yükümlülüklerini azaltacak (yaklaşık yarısı kamu kuruluşlarına ait olan gecikmiş vergi yükümlülükleri Nisan 1999 itibarıyla GSMH'nin %3'üne ulaşmıştır) önlemler

kapsamında 2000 Nisan ayı sonuna kadar üçer aylık bir izleme sisteminin kurulması öngörülmüştür.

Bankacılık Düzenlemeleri

TBMM’de 18.06.1999’da kabul edilen 4389 Sayılı Bankalar Kanunu’yla;

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur. Kurum; tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek, ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla hem yükümlü hem de yetkili kılınmıştır.

- Daha önce Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı’nca birlikte bölüşülen, düzenleme, denetim ve gözetim yetkisini devralan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip kılınmıştır.

- 1999 Eylül ayı sonu itibarıyla ticari bankaların yabancı para net genel pozisyon sınırı, sermayenin %20’sine indirilmiştir.

4491 Sayılı Kanun’la Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun tam olarak özerk hale getirilmesi, şeffaflığının artırılması, Bankalar üzerindeki siyasi müdahale ve etkilerin ortadan kaldırılması ve Bakanlar Kurulu’nun Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu üyelerinin atanması dışında düzenleme, denetim ve gözetim alanındaki tüm kararların dışında bırakılması hedeflenmiştir.

Bankaların varlık değerlemelerinin daha iyi yapılması ve buna bağlı olarak bankalara karşı düzeltici önlemlerin gecikmeden alınmasını kolaylaştırması, daha anlamlı mali tabloların ortaya çıkmasına imkan tanınması için 2000 yılında;

-İhtiyati raporlama ve finansal bilgilerin açıklanmasına yönelik muhasebe standartları,

-Piyasa riskini de içeren sermaye yeterliliği,

-İyileştirilmiş dahili risk yönetimi prosedürleri alanlarında uluslararası standartlara paralel yeni düzenlemelerin getirilmesi öngörülmüştür.

Ayrıca gerçek görevlerinden uzaklaşan, sorunlu beş bankanın (Egebank, Esbank, Sümerbank, Yaşarbank, Yurtbank) idaresine el konulmuş ve bankaların tüm hisse senetleri Merkez Bankası Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. IMF, hükümetin bu beş bankaya ilişkin aldığı önlemlere tam destek verdiğini açıklamıştır.

Söz konusu bankaların ekonomiye yükü 4 milyar Dolar olarak tahmin edilmektedir. Tasfiye edilmesi halinde 5,3 milyar Dolar’a ihtiyaç duyulacağı belirtilmiştir. Beş banka için Dünya Bankası’ndan 2 milyar Dolar daha kredi talebinde bulunulmuştur. Böylece, Merkez Bankası Fonu’nda bulunan toplam sekiz bankanın mali yapısının ivedi olarak düzeltilerek, yeni sahiplerine hazırlanması amaçlanmaktadır.

KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 EKONOMİK KRİZLERİ

Türkiye’de uygulamaya konulan 2000-2002 Stand-by Programı’nın öncelikli hedefi enflasyonla mücadele olmuş ve uygulanacak makro ekonomik politikaları nihai hale getirmiştir. Bu çerçevede söz konusu program istikrar politikalarının yanı sıra, kamu mali

kesimindeki yapısal reformların gerçekleştirilmesini hedeflemiştir. Bu programla mali güven ortamının sağlanması ve özelleştirilmeye hız verilmesi önem kazanmıştır.

Üç yıllık bir süreçte, ilk yıl üçer aylık, sonraki yıllar ise, yılda iki kez yapılacak gözden geçirmelerle izlenecek olan söz konusu programla birlikte, ilk kez yapısal reformlar IMF tarafından önkoşullar, yapısal performans kriterleri, yapısal kriterler ve program gözden geçirmeleri ile izlenmeye başlanmıştır. Programın temel politika aracı, döviz kuru ve para politikası olmuştur. TCMB, döviz kuru sepetinin (1\$+0,77EURO) günlük değerlerini bir yıllık süre için 2000 yılı başında kamuoyuna açıklamıştır. Döviz kuru rejimini desteklemek için, TCMB, net iç varlık büyüklüğünü sabitlemiş ve bilanço genişlemesini net dış varlıklardaki artışa bağlamıştır.

Enflasyon oranını 2002 yılı sonuna kadar indirmeyi hedefleyen (2000 yılı için TEFE %20 TÜFE %25; 2001 yılı için TEFE %10 TÜFE %12; 2002 yılı için TEFE %5 TÜFE %7) programın, likidite oluşturma mekanizmasının belirlenmesi ve ödemeler dengesinin çözümü için teorik temeli, “ödemeler dengesi için parasal yaklaşım” olmuştur. IMF tipi tasarruf programlarında temel referans çerçevesini oluşturan bu yaklaşım, satın alma gücü seviyesinde reel döviz kuru oranının uzun vadede dengede olacağını umarken, yerel para arzının açık sermaye hesabı rejimine dahil olmasını sağlamaktadır.

2000 yılında programda öngörülen hedeflere ulaşılmasa da, enflasyonda son 14 yılın en düşük oranına (TÜFE %39) ulaşılmış, faiz oranları düşmüş ve kamu finansman dengesinde iyileşme sağlanmıştır. Faizlerdeki düşüş, 1999 yılındaki hızlı daralmanın ardından, ertelenmiş tüketim ve yatırım harcamalarının gerçekleştirilmesini ve kredi talebini arttırarak, ekonominin tekrar büyüme sürecine girmesini sağlamıştır. Ancak, iç talepteki canlanma, ham petrol başta olmak üzere enerji fiyatlarındaki artış ve TL’nin özellikle EURO karşısında reel olarak değerlenmesi, ithalatı hızlı bir şekilde arttırarak, cari işlemler açığına neden olmuştur. Buna, yılın ikinci yarısında özelleştirme ve yapısal reformlara ilişkin gecikmelerin de eklenmesi, iç ve dış piyasalarda tedirginliği arttırarak, sermaye girişlerini, dolayısıyla da likiditeyi olumsuz etkileyerek, kısa vadeli faizlerin yükselmesine neden olmuştur.

Yapısal reformlardaki gecikme ve ek mali önlemlerin alınması konusundaki isteksizlik, IMF’nin Ekim ayında serbest bırakacağı üçüncü kredi diliminin ertelenmesine neden olmuş ve uluslararası piyasalarda beklentileri olumsuz yönde etkilemiştir. Faiz oranlarındaki yükseliş, portföylerinde önemli oranda devlet iç borçlanma senetleri tutan ve bunları kısa vadeli kaynaklarla fonlayan bazı bankaların mali yapılarını bozmuş ve Kasım ayının ikinci yarısında mali piyasalarda güvensizliği arttırmıştır. Piyasada söz konusu bankalara yönelik güvenin zayıflaması, likidite ihtiyaçlarının hızla artmasına ve kısa vadeli faizlerin 17-22 Kasım arasında %100’leri aşmasına yol açmıştır. Böylece, enflasyon beklentilerini azaltacak sıkı para ve döviz kuru politikaları ile enflasyonun ana kaynağı olan kamu finansman açıklarını azaltmaya yönelik maliye politikalarını içeren söz konusu programın uygulama sürecinde, finansal bir krizle karşı karşıya kalınmıştır.

Krizin ilk iki gününde (27-28 Kasım), TCMB’den 3 milyar \$ çekilmiştir. Piyasalarda TL sıkıntısı başlamış, bankalararası para piyasasında gecelik repo faizi %200’e yükselmiş ve İMKB endeksi yılın en düşük düzeyine inmiş; ancak, döviz kurlarında ciddi bir dalgalanma olmamıştır. Bankacılık sisteminin kötü işleyişinden ve sağlıksız yapısından kaynaklanan kriz, derinleşmeye

başlamış ve TCMB'nin müdahaleleri etkisiz kalmıştır. 1 Aralık'ta Türkiye'nin mali tarihinde ilk kez gecelik repo faizi %1700'e yükselmiş, İMKB endeksi ise %26 oranında düşerek, 7.977'ye inmiştir. Hafta boyunca sistemden döviz çıkışı devam ederken, orta büyüklükteki bankalar büyük bir TL sıkıntısı içine girmiş ve ellerindeki kamu kağıtlarını satmaya yönelince de, iç faizler hızla yükselmiştir. TCMB, sadece döviz karşılığında TL verebileceğini ilan etmiş ve döviz sıkıntısını aşmak için ivedilikle IMF'den yardım istemiş; ancak, IMF yardımı zamanında gelmemiştir. IMF'nin tereddütleri ve zamanında müdahale etmemesi yüzünden, Türk özel sermayeli beşinci büyük banka, fon yetersizliği nedeniyle yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 6 Aralık'ta TMSF'ye devredilmiştir.

Bankalar ve şirketlerin TL ihtiyacı giderek artarken, IMF'ye verilen taahhüt gereğince TCMB'nin rezerv artışı hariç fonlamada bulunamaması, sistemde likidite krizini kaçınılmaz kılmıştır. Hazine bonosu olan yabancı yatırımcılar da, ileride ellerindeki bonoları satamayacakları düşüncesiyle piyasadaki çıkmaya başlamışlardır. Yabancı yatırımcının ülkeyi terk etme eğilimleri sonucunda, TCMB döviz satışında bulunmuş ve rezervler azalmıştır.

Bankacılık kesimi, 2000-2002 Programı'nın başarısızlığında önemli paya sahip olmuştur. Bankacılık kesimi, kaynak kullanımında vade uyumuna dikkat etmemiş, programın getirdiği sınırlamalara da uymamıştır. Türk bankacılık sisteminin temel sorunlarından birisi olan vade ve nakit arasındaki uyumsuzluk, bir panik anında bankaları aşırı kırılgan duruma getirmektedir. 2000 yılında bankacılık sisteminin kısa vadeli dış borç kullanımı artmıştır. Kriz sırasında yabancı bankaların kredilerini geri çağırımları hem rezervlerin erimesine hem de döviz kuru üzerinde bir baskı oluşturmaya yol açmıştır.

Kasım 2000'de yaşanan bu krizin ardından, stand-by düzenlemesine ek olarak yeni önlemler ilan edilerek, IMF'ye yeni bir Niyet Mektubu verilmiştir. Ek Rezerv Kolaylığı adı altında yapılan anlaşma kapsamında, IMF'den 7,5 milyar \$'lık ek finansman imkanının yanı sıra, uluslararası bankalardan 3 milyar \$ ve dört Türk bankasından 1 milyar \$ olmak üzere, toplam 11,5 milyar \$'lık kaynağın sağlanacağı açıklanmıştır. Bununla beraber, Aralık 2000'de 2.250 milyar \$ ek rezerv ve 550 milyon \$ stand-by çerçevesinde, toplam 2.8 milyar \$ ve yine ek rezerv kapsamında 20 Ocak 2001 ve 20 Şubat 2001'de 1.1'er milyar \$, 15 Mart - 15 Haziran - 15 Ağustos ve 15 Kasım 2001'de 750'er milyon \$ kullandırılacağı taahhüt altına alınmıştır. Ayrıca, ticari bankaların yurt dışından kullandıkları kredilere Hazine güvencesi sağlanmış ve mevduatta güvence %100'e çıkartılmıştır.

Ek IMF kredisiyle birlikte, çok yüksek faiz ve önemli döviz rezervi kayıplarıyla, 2000 Kasım ayında döviz hedef alan yoğun spekülasyon saldırıyı geri püskürtebilen TCMB, ilan edilen döviz kuru çizelgesini çok yüksek bir maliyetle savunabilmiş; ancak, sonrasında yaşanabilecek benzer bir saldırıya karşı savunma gücünü önemli ölçüde kaybetmiştir. Buna karşılık IMF yetkilileri, söz konusu krizin uygulanmakta olan politikadan bağımsız olduğunu gösterme çabası içinde olmuştur. Sonuçta, mali piyasalarda kısmen istikrar sağlanmışsa da, TMSF tarafından sekiz bankaya el konulmuştur.

2001 Ocak ayında, TCMB rezervlerinde hızlı bir artış yaşanmış ve para piyasası faiz oranları da gerileyerek, dar bir band içinde hareket etmiştir. TCMB, bu gelişmeleri dikkate alarak, net iç varlıklar hedefini aşağı doğru, net uluslararası rezervler hedefini de yukarı doğru

revize etmiştir. TCMB bilançosunda gözlenen bu olumlu gelişmeye karşılık, Kasım krizi sonrasında hızla artan risk priminin etkisiyle, birincil ve ikincil piyasalarda faiz oranları yüksek seviyesini korumuştur. Ancak, Kasım krizinin başta kamu bankaları olmak üzere bankacılık sisteminin mali yapısında meydana getirdiği hasar, sistemin kırılma eğilimini arttırmıştır. Faiz oranının döviz kuru sepetindeki artışa göre oldukça yüksek kalması da mevcut kur rejiminin sürdürülebilirliği konusundaki endişeleri yoğunlaştırmıştır.

Kasım 2000 krizinden üç ay sonra 19 Şubat 2001’de yaşanan bir siyasi krizle birlikte, kırılma eğilimi olan ve güven ortamını yitiren Türkiye ekonomisi, döviz krizi ile karşı karşıya kalmıştır. 19 Şubat tarihinde gerçekleşen bir gün valörlü 7,6 milyar \$’lık döviz talebinin gerçekleşmesini engellemek üzere, TCMB’nin likiditeyi kısıması, aşırı günlük likidite ihtiyacı içinde olan kamu bankaları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler karşısında, 16 Şubat’ta yaklaşık 28 milyar \$ olan TCMB döviz rezervi, 23 Şubat’ta 22,6 milyar \$’a gerilemiştir. 21 Şubat’ta bankalararası para piyasasında gecelik faiz %6200’e kadar çıkmış ve ortalama %4000 seviyesinde durmuştur. Kasım 2000’de başlayan kriz, Şubat 2001’e ertelenebilmiş, 19 Şubat 2001’de ise ekonomi, bir istikrar programı uygulanmaktayken, Cumhuriyet tarihinin en ağır krizlerinden birine sürüklenmiştir.

Kasım 2000 krizinde dövizle yönelik aşırı talep yabancılarla sınırlı kalırken, Şubat 2001 krizinde yerlilerin de dövizle yöneldiği görülmüştür. Önce faizlerin sonra da döviz krizinin baş döndürücü bir hızla yükselmesi ve İMKB endeksinin çökmesi ile Şubat 2001 ekonomik krizi doruğa ulaşmıştır. TCMB’deki tüm döviz rezervi satışa çıkarılsa da, döviz kurunun tutulamayacağı görülmüştür. TCMB’nin dövizle yönelik bu aşırı talebe karşı dayanma gücü kalmayınca, uygulanan program çerçevesinde 1\$ + 0,77EURO şeklinde belirlenen sepet kurunun Temmuz 2001’e kadar hedeflenen TEFE oranında artması öngörülmüşken, bu politika terk edilerek, dalgalı kura geçmek zorunda kalınmıştır (22 Şubat) ve %40 oranında devalüasyon yapılmıştır. 19 Şubat’ta 686.500 TL olan \$ kuru, 23 Şubat’ta 920.000 TL’ye çıkmıştır. Eğer mevcut programa devam edilebilseydi, döviz kuru Temmuz 2001’de dalgalanmaya bırakılacaktı.

Kasım 2000’de yabancıların net 5,2 milyar \$ menkul değer satarak dışarıya çıkmalarıyla yaşanan şok, Aralık 2000-Ocak 2001 arasında IMF’den gelen 2,9 milyar \$’ın katkısıyla geçici olarak atlatılabilirken, Şubat krizinde büyük boyutlu sermaye çıkışları yaşanmıştır. Yabancıların tasfiye ettiği menkul değerlerden (3,8 milyar \$), yabancı bankaların yenilemedikleri kısa vadeli kredilerden (1,3 milyar \$) ve kayıt dışı hareketlerden (1,2 milyar \$) olmak üzere, toplam net sermaye çıkışı 6,3 milyar \$’a ulaşmıştır. Kasım ve Şubat krizleri toplamında bu rakam, 11,5 milyar \$’ı bulmuş ve bunun 10,3 milyar \$’ı yabancılardan kaynaklanmıştır. Önemli tutardaki bu sermaye çıkışı, Türkiye ekonomisinin karşılaştığı şokun büyüklüğünü de açıkça ortaya koymaktadır.

Şubat 2001 kriziyle birlikte, yüksek kronik enflasyondan kurtulmayı ve ekonomiyi istikrarlı bir yapıya kavuşturmayı amaçlayan; ancak, birinci yılını doldurmadan Kasım ayında yara alan 2000-2002 Stand-by Programı’nın da sonu gelmiştir. Bu kriz sonrasında, ülkenin mali dengesi ve döviz rezervleri yetersizse, iç ve dış yatırımcıların güveni de oluşmamışsa, yüksek faiz oranlarına rağmen, yatırımcıların dövizle yönelmelerinin engellenemediği görülmüştür.

2000-2002 Programı'nın çöküşü sonrasında, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adıyla yeni bir program açıklanmıştır.

IMF Destekli İstikrar Programı Uygulamaları ve Sonuçları

Türkiye'de Şubat 2001 ekonomik krizi karşısında uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı da, önceki program gibi, IMF'nin görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Programın amaçları, enflasyonu tek haneli rakamlara çekmek; sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlamak ve böylelikle kaynak kullanma sürecindeki verimliliği arttırmak, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücünü geliştirmek, toplumun geleceğe umutla bakmasını sağlamak ve refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek ve gelir dağılımını düzelterek, sosyal adaleti sağlamak olarak belirlenmiştir. Programın alt hedefleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadeleyi kesintisiz ve kararlı bir biçimde sürdürmek.
- Bankacılık sektöründe hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılandırmaya gitmek ve bankacılık ile reel kesim arasında sağlıklı bir ilişki kurmak.
- Kamu finansman dengesini bir daha bozulmayacak şekilde güçlendirmek.
- Fedakârlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleriyle uyumlu bir gelirler politikası sürdürmek.
- Bütün bunları etkinlik, esneklik ve şeffaflık ile sağlayacak yapısal unsurların yasal altyapısını oluşturmak.

Mart ayı ortasında programın genel stratejisi kamuoyuna açıklanmıştır. Program, üç aşamalı bir temel stratejiye odaklanmıştır. Birinci aşamada, bankacılık sektörüne ilişkin önlemlere hız verilerek, mali piyasalarda belirsizlik azaltılacak ve böylece kriz ortamından çıkılacaktır. İkinci aşamada, özellikle faiz ve döviz kurunun belirli bir istikrar kazanması sağlanacak ve böylece ekonomik birimlere orta vadeli bir perspektif kazandırılacaktır. Üçüncü aşamada ise, makro ekonomik dengeler kurularak, ekonomide 2001 yılının ikinci yarısından itibaren, istikrarlı bir büyüme sağlanmaya çalışılacaktır. Bu temel stratejiler doğrultusunda ekonomide istenilen sonuçların elde edilebilmesi için, ekonomi yönetimi hemen harekete geçmiştir. 2001 Nisan ayı ortasında program, kapsadığı önlemler ve yasal düzenlemelerle birlikte kamuoyuna açıklanmıştır. Programın kapsamı şu şekilde belirlenmiştir:

▪ Acil Yasal Düzenlemeler

Bankalar Kanunu'nda ve İcra İflas Kanunu'nda değişiklik, kalan fonların kapatılmasına yönelik yasal düzenlemeler, Kamu İhale Kanunu, Tütün Kanunu, Şeker Kanunu, TELEKOM'un özelleştirilmesine izin veren kanun, Petrol ve Doğalgaz Kanunu, Borçlanma Kanunu, Sivil Havacılık Kanunu vb.

▪ Makro Ekonomik Politikalar

- Kamu maliyesinde harcamaların disiplin altına alınması ve gelir arttırıcı önlemlerle birlikte, bütçede faiz dışı fazlanın sağlanması ve bu şekilde sosyal adaleti sağlamaya, borç stokunu düşürmeye yönelik maliye politikası.

- Hedeflenen enflasyonla uyumlu gelirler politikası.
- Fiyat istikrarına yönelik para politikası
- Dalgalı döviz kuru rejimi uygulaması.

▪ **Yapısal Reformlar**

- Ekonomide etkinliği arttırmak.
- Sürdürülebilir büyümeyi sağlamak.
- Toplumun yaşam kalitesini arttırmak.
- Gelir dağılımını düzeltmek.
- Bölgesel gelişmişlik farkını azaltmak.
- Özelleştirmeyi hızlandırmak.
- Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik için gereken yükümlülükleri yerine getirmek.

Program, sadece krizi aşmaya yönelik olmayıp, benzer krizlerin gelecekte tekrarını önlemek amacıyla, konjonktürel politikalardan çok, yapısal yenilenme ve yasal düzenlemelere ağırlık veren, reformcu bir niteliğe sahip olmuştur. IMF, krize giren ülkelerden acilen kabul edilmesini istediği yasaların hemen hemen aynısını, Türkiye'den de istemiştir. Bu çerçevede, mali sektörün yeniden yapılandırılması, devlette şeffaflığın artırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi, ekonomide rekabetin ve etkinliğin artırılması ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi için, kamuoyunda 15 günde 15 yasa olarak da bilinen kanuni düzenlemelerin gerçekleştirilmesi öngörülmüş ve yoğun çalışmalar başlatılmıştır. Bu konularda, hazırlık çalışmalarının tamamlanması ve önemli bir kısmının yasalaştırılmasıyla beraber, 3 Mayıs 2001'de IMF ile yeni bir niyet mektubu imzalanmıştır. TCMB, 15 Mayıs 2001'de, para politikasının genel çerçevesini kamuoyuna açıklamıştır.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'yla, yapısal düzenleme kapsamında olan, söz konusu yasal düzenlemelerin tamamı, TBMM'den geçmiş ve görev zararlarını yaratan kararname iptal edilmiştir. IMF, söz konusu kanunların uygulanmasıyla beraber, kredileri serbest bırakacağını belirtmiştir.

Türkiye'de 5 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe giren kanunla, TCMB'nin temel amacının fiyat istikrarını sağlamak olduğu ve bankanın para politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında tek yetkili ve sorumlu olduğu hükme bağlanmıştır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak, enflasyonla mücadele edebilmek için, günümüz merkez bankacılığında kullanılan para politikası araçlarını doğrudan belirleme ve kullanma ile görevli ve yetkili kılınmıştır. Ayrıca, Para Politikası Kurulu'nun oluşturularak, hükümetle birlikte enflasyon hedefini belirlemesi benimsenmiştir.

IMF, Türkiye'de uzun süre devlet güvencesinden yararlanan bankaların, kâr amaçlı kuruluşlara dönüştürülmesi için, kredi kapasitelerini ve risk yönetim teknikleri ile iç denetim sistemlerini geliştirmek üzere bir program hazırlamıştır. Hükümetler, varlığını sürdürebilecek durumdaki bankalara, sermayelerini arttırmaları ve takipteki kredilerine çözüm getirmeleri için, birleşmeler yoluyla rehabilitasyona gitmeleri, yabancı sermaye sağlamaları ve yönetimlerini iyileştirmeleri için gerekli koşulları oluşturmaları şartıyla, kamu fonlarından

aktarma yaparak destek olmuşlardır. Ayrıca, bankacılık alanında güvenilirliğin ve etkinliğin artırılması yönünde uluslararası standartlara paralel ihtiyati düzenlemeler, iç denetim sistemlerinin iyileştirilmesi ve bankalarda ortaklığa yönelik kısıtlamaların düzenlenmesini de içine alan yeni politikalar benimsenmiştir. Türkiye’de bankalar, şube ağlarını daraltarak, personel azaltmışlardır. Ayrıca, BDDK kurulmuştur. Bununla beraber, bankaların kamulaştırılması ve rehabilite edilmesi için TMSF oluşturulmuştur.

Türkiye’de, sistem için tehlike yaratan bankalar, BDDK tarafından söz konusu fona devredilmeye başlanmıştır. Bir komite oluşturularak, özel bankalar satılmış ve halen de TMSF bünyesindeki bankaların satışına devam edilmektedir.

IMF Türkiye’den, devlete bağlı ağır sanayi, haberleşme, enerji ve ulaşım sektörlerindeki kuruluşların -özellikle de tekel durumundaki devlet kuruluşlarının (Türk Telekom, THY, Tekel, Sigara Fabrikaları, Turban, Sümer Holding, Asil Çelik, Taksan, Türk Motor Sanayi ve Ticaret A.Ş., Karadeniz Bakır İşletmeleri, Türkiye Deniz İşletmeleri Limanı, Trabzon Limanı, İstanbul Gübre Sanayii A.Ş., Seka, Erdemir ve Türkiye Ziraat Donatım Kurumu) özelleştirilmesini istemiştir.

IMF, enerji piyasalarını düzenlemeye yönelik reformlar yapılması talebinde bulunmuştur. IMF bu reformlarla, Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu’nun kurulmasını ve bu kurul aracılığıyla elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesinin sağlanmasını, Doğalgaz Piyasası Kanunu’yla da, bu piyasanın özel teşebbüse açılmasını ve doğalgaz sektörünün serbestleştirilmesini amaçlamıştır. IMF’nin Türkiye’den yapılmasını ivedilikle istediği diğer bir reform da, sivil havacılık reformu olmuştur.

IMF’nin vergi reformu konusundaki istekleri ise; vergi idaresi içinde bir denetim ve koordinasyon birimi ile vergi politikaları biriminin kurulması, dolaysız vergi reformu, vergi mükellefleri için, bilgi ve danışmanlık hizmetlerine daha fazla kaynak sağlanması, ulusal vergi yönetimine fonksiyonel bir organizasyon yapısının getirilmesi, serbest çalışanlar ve işçiler arasında adaletli bir şekilde vergilerin arttırılması, vergiden kaçışı engellemek amacıyla vergi idaresinin güçlendirilmesi şeklinde olmuştur.

Programın IMF anlaşması ile desteklenmesi sonucunda Mayıs-Aralık 2001 dönemi için, IMF ve Dünya Bankası’ndan 15,7 milyar \$’lık ek dış finansman kaynağı sağlanmıştır. IMF’den sağlanan 13,3 milyar \$ tutarındaki kredinin 9,6 milyar \$’lık kısmının, TCMB aracılığıyla Hazine’ye kullanılması benimsenmiştir. Söz konusu ek dış finansmanın yanı sıra, özel yabancı bankaların Türkiye’ye yönelik kredilerini azaltmamaları ve zamanla arttırmaları için de, özel sektör desteğinin sürdürülmesi gerektiği ve böylelikle döviz kuru ve faizlerde istikrarın ivedilikle sağlanarak, krizden çıkışın kolaylaştırılması hedeflenmiştir.